

Oral History Kosovo

INTERVJU SA SKENDEROM BOŠNJAKU

Priština | Datum: 4. decembar 2018.

Trajanje: 107 minuta

Prisutni:

- Skender Bošnjaku (Intervjuisani)
- Kaltrina Krasnići (Vodila intervju)
- Aurela Kadriu (Vodila intervju)
- Besarta Breznica (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[ ] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi deo

Aurela Kadriu: Možete li da se predstavite, ispričate nam nešto o vašim uspomenama iz ranog detinjstva, dakle, sredina u kojoj ste odrastali, vaša porodica, kakva je to bila porodica, čega god se sećate?

Skender Bošnjaku: Možemo li da počnemo?

Aurela Kadriu: Da, da.

Skender Bošnjaku: Ukratko, rođen sam 1942. Završio sam osnovnu školu “Hadži Zeki” u Peći, onda sam nastavio sa osnovnom školom, zato što sam završio prva dva razreda i nastavio sam na Karagaču, tako se zvala u Karagaču. Onda sam se vratio u školu “Ramiz Sadiku” i na kraju sam završio gimnaziju, koja se zvala Realna gimnazija u Peći...

Aurela Kadriu: Gospodine Bošnjaku, možemo li da stanemo i pričamo o vašoj porodici...

Skender Bošnjaku: Ah, o mojoj porodici. Porodica, moj otac, Isa, umro je, moja majka, Hajrije, umrla je, imam brata, Šefket. Većinu svog detinjstva sam proveo u Peći, moje rane uspomene su vezane za osećaj siromaštva, oskudice. Školovanje je bilo teško u smislu da nisam imao osnovne stvari, recimo knjige, sveske, olovke i sve ostalo. Ali, u tom siromaštvu, opstajali su idealizam i upornost, kao i želja za učenjem, čitanjem, za znanjem i tako dalje. Dakle, završio sam gimnaziju u Peći, pre se zvala realna, danas “Bedri Pejani”, i sećam se puno ljudi iz detinjstva.

Sećam se svog prvog učitelja Hamdija Tabakua, sećam se svog drugog učitelja, Hamdi Tabaku. I za ostala dva razreda pokojni Kamber Pajaziti mi je bio učitelj, Džafer Karahoda je bio moj razredni, Muhamet Belegu je bio moj razredni, Šaban Aliu je bio moj razredni, Riza Čavolji je bio moj razredni, Redžep Geci je bio moj razredni i tako dalje.

Srećan sam što, pogotovo zbog Ahmeta Mehe, Ahmet Kelmendi, moj nastavnik albanskog jezika čija porodica... mislim da me je on doveo dovdde, gde se danas nalazim. Moje znanje jezika, književnosti, čitanje, i kojem ću biti zauvek zahvalan, i uvek na Dan nastavnika, podsetim ga preko svog Fejsbuk naloga. Uvek ga podsetim za Dan nastavnika i tako dalje. I ja mislim da sam ja generacija, poslednji Mohikanac koji odaje poštovanje svojoj generaciji, mojim nastavnicima, kojima se divim i poštujem do poslednjeg daha.

Inače, sećam se Peći, napusatio sam Peć kao osamnaestogodišnjak. Ljudi, sećam se Ramine drvene peći, taksista Šahin Goska, sećam se berberina Redžepa Bogua, sećam se svojih prijatelja, Faruk... Bio sam u istom razredu u gimnaziji sa Farukom Begoljijem, Enverom Hadrijem, Bajramom Sefom, Ruždijem Spahiu, kao što sam rekao Enver Hadri, Ekrem Kruezui. Jako sam ponosan što sam bio njihov prijatelj i što smo imali pravi odnos, da generacije danas ne prate ovu uobičajenu solidarnost. Jusuf Gacaferi, moji prijatelji, umalo zaboravih, Jusuf Gacaferi je bio moj najbolji prijatelj, bili smo komšije, umro je pre mene, mislim da ga nikada neću zaboraviti. Ovde...

Kaltrina Krasnići: Kakav je grad bila Peć?

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Kaltrina Krasnići: Kakav je grad bila Peć?

Skender Bošnjaku: Peć je bio grad izuzetne strukture, slike. Zapravo je bio atrakcija za turiste tada, turisti su počeli da dolaze i glavno turističko mesto je bila Peć, Rugova. Kao dete, sećam se prvih turista koji su dolazili žureći da probaju *plis¹* i deca, mi smo išli da vidimo šta se događa. Ali, ali uvek je bila dobra uspomena što im se dopadala Rugovska klisura, pećki pejzaž, pećka atmosfera.

Peć je grad koji je podeljen Bistricom, sećam se Ura e Gurit [Kamenog mosta], Ura e Zallit [Peščanog mosta], sećam se Hotela Korzo, sećam se šetnji. Tada je bila tradicija da šetate *korzom²* kao zabava, kao u Prištini, gde smo odlazili i sastajali se. Možda smo čak gledali i naše prve ljubavi dok smo šetali sa prijateljima, pričali o domaćim zadacima i tako dalje...

Kaltrina Krasnići: Odakle je došla vaša strast prema obrazovanju?

Skender Bošnjaku: Moja strast prema obrazovanju, možda mogu da kažem da je to bio moj talenat, moja lična ljubav ali i privrženost, privrženost, dohvat, to je bila energija mojih nastavnika, koji iako nisu imali sredstva ili školsku pripremu kao nastavnici... ali, postojao je njihov ideal koji je smanjivao, skrivao ili maskirao taj nedostatak papira ili diploma, ali voleli su da nam pružaju sve što je bilo moguće u to vreme.

Uprkos činjenici da nismo imali olovke i sveske, ipak smo postizali, mi smo generacija koja je nešto postigla. Mogu da spomenem puno, one koje sam spomenuo, koji su postigli u životu iako nisu imali ništa, mi nismo imali ništa. Od 10-15 predmeta u gimnaziji, većina ih je bila na srpskohrvatskom. Srpskohrvatski jezik je bio kao maternji jezik, zapravo smo imali predavanje manje na srpskom. Dakle, jezik je takođe bio, bilo je jako... puno su tražili, i sećam se da su nam tražili da napamet naučimo Boj na Kosovu, i srpske mitove, koje smo recitovali.

Puno sam čitao, bilo je manjka knjiga. Ja... sećam se toga kao da je bilo danas, na primer, pozajmljivali smo od Naima Lucija, pokojnog, otišao je u Albaniju, umro je, imao je knjige koje je pozajmljivao, na primer, sećam se *Sul me Lotë* [Sul sa suzama] koji je kružio od ruke do ruke. Onda,

¹ Tradicionalna kapa od belog filca u obliku kupe, razlikuje se od regiona do regiona, prepoznatljivo albanska.

² Glavna ulica namenjena pešacima.

napisali smo *Këngët e Milosaos* [Milosaove pesme] perom, na stolovima, na stepeništu Realne [Kraljevske] ili gimnazije “Bedri Pejani”. Tu smo takođe opisali *Bagëti e Bujqësi* Naima Frašerija.

Dakle, mi stvarno nismo imali knjige, ali smo pokušali sa onima koje smo imali. Imao sam naviku da čitam, zapravo sam mislio da ću otići u svetsku književnost. Puno sam čitao, u gimnaziji sam zapravo čitao na srpskom, pisao sam o *Don Kihotu od Manče*, onda *Rat i mir*, Dikens i tako dalje.

Dakle, mi smo generacija koja je volela čitanje, i tako je čak i danas. Dakle, knjiga je za mene najbolji prijatelj, najveće uživanje, i najbolji sastanak. Ako ne pipnem knjigu tokom dana, dan mi se čini propalim... da je iskoristim.

Kaltrina Krasnići: Da li su vaši roditelji bili obrazovani?

Skender Bošnjaku: Ne, ne, ne, ne, nisu bili. Moja majka je završila osnovnu školu, ali moj otac ne. Dakle, to je istina. Plus, jezik unutar [porodice] je mešani, arhaični jezik. Dakle, jezik, pokojni Ahmet Meha mi je predavao jezik, i bilo je zadovoljstvo dobiti dobru ocenu iz eseja koji sam pisao na času. Nekad su eseji bili ogledalo te osobe. Mogu da kažem da ovog dana kada sam bio na Univerzitetu, Medicinskom fakultetu, posvetio sam se svojoj master tezi, rekao sam, znate, najbolji test za one koji žele da počnu master je da proverite kako pišu.

Drugo, predavao sam, hajde da se vratimo nazad, tri godine na Odseku za psihologiju, predavao sam abnormalnost i ličnost. I za mene je bilo zadovoljstvo da, pored znanja, esej, test, pišeš esej. Za temu koju sam ja imao, prvo bih pogledao sintaksu, gramatiku, kakav je jezik i tok misli. Tako da mislim da svaki od ovih ljudi, prvi test... Ovako bih uradio, “Da li želiš da budeš minstar? Ili šta želiš da budeš? Samo napiši dve rečenice i daću ti ruku.”

Tako da, ne znam kako funkcioniše to sa esejima danas, ali mislim da bi trebalo da pišu eseje kao tada. Ne znam kako je danas, možda se ne primenjuje, i još jedna stvar koju nismo imali, nastavnik albanskog jezika kada... Da vam kažam, kad sam se prijavio za pečku gimnaziju, postojao je prijemni ispit, iako sam završio osnovnu školu. Dakle, osnovna škola, osam godina, odlične ocene, i opet sam morao da polažem prijemni ispit kako bih bio primljen u pečku gimnaziju.

I moj nastavnik albanskog jezika, od prvog dana, kada smo završili prvu godinu gimnazije, dao nam je jedan broj knjiga koje je trebalo da pročitamo tokom letnjeg raspusta. Dakle, uvek smo imali 20 do 25 knjiga da čitamo tokom leta. Kada je počela škola, “Šta si pročitao, Skender? Šta?” I za svaku knjigu si morao da napišeš portfolio, pripremu... podatke, šta si pročitao, šta si razumeo i tako dalje.

Kaltrina Krasnići: Na kojem... Kada kažete da ste pričali arhaičnim jezikom kod kuće, šta to znači?

Skender Bošnjaku: Izmešan jezik, turski i albanski. Pa, uticaj turskog je bio... to je bila velika prepreka za mene, i mislim da je posledica duge osmanske vladavine ta da se albanski jezik nije toliko razvio, i to je uticalo na našu stranu, iako je zarobljeništvo trajalo dugo nakon toga, srpsko zarobljeništvo nas je dovelo do toga da ostanemo zaglavljani u svom narativu. Možda možete da primetite i kod mene takođe, ali pokušao sam da budem spontaniji, da tečnije govorim...

Dakle, dobra strana, pored toga što je Albanija stekla nezavisnost 1912, i postigla misao i život u Albaniji, to je najlepší deo. I mislim da kad ne bi bilo albanskog sa prevodom, sada se vraćam romanima koje sam pročitao, mislim da bismo bankrotirali. Mislim da su oni postigli više, oni čitaju više, oni pričaju bolje. Rekao sam da mogu opet da se rodim, želeo bih da se rodim u Albaniji, zato što mislim da dete od pet-šest godina zna jezik bolje nego ja u ovim godinama. Tako da, imamo prepreke.

Ja do danas razmišljam na srpskom, onda prevodim na albanski. Dakle, to nije dobra situacija, do današnjeg dana se trudim da čitam što više mogu i verujte mi da ovih dana čitam *Avanture Haklberi Fina*, gledao sam film, i čitao sam na srpskom, ali sve te romane koje sam pročitao na srpskom, sada ih čitam po drug put. To je sve zahvaljujući prevodima. Pogotovo izuzetnim prevodima Pjetera Reia koji je preveo... Fan Noli je preveo Servantesa, ali je i Pjeter Rei. Dakle, eto, ove stvari o kojima pričam sam postigao kroz čitanje.

Kaltrina Krasnići: Onda, kada ste imali 18 godina, gde ste odlučili da odete?

Skender Bošnjaku: Kada sam imao 18 godina, nakon što sam završio *maturu*³ u Peći, bila je *matura* rad [maturski rad], pripreme. Moj rad je bio “*Romani i Kosovës*” [Kosovski roman], pisao sam o “Besniku” [Veran], Redžaja Suroia, “Karavani” [Karavan], Azema Škrelija, pisao sam o “Rrushi ka nisë me u pjekë” [Grozđ je počeo da zri], Sinana Hasanija i čiji roman... To su bili prvi romani na albanskom na Kosovu.

I nakon što sam završio *maturu*, sarađivao sam sa Radio Prištinom, s vremena na vreme na Radio Prištini emitovao se program “*Kolovajsa e të Dielave*” [Nedeljna Kolovajsa], pa sam upitao svoje kolege, “Ekreme, da li želiš da studiraš? Skender...” Bio je Skender Šala, sve sam ih pitao. I na kraju, zapitao sam sebe, “Šta želiš da studiraš, Skender?” Medicina je bila prvi put, prvi put je bila medicina. Bilo je spontano i poslao sam izveštaj Radio Prištini i tamo sad rekao, “Toliko studenata, toliko mojih prijatelja će ići da studira.”

Odlučio sam se u... Upisao sam u Beogradu bez prijemnog ispita jer su moje ocene bile... tada sam imao dobre ocene, odlične, i bio sam primljen. I kolega, Sejdi Beriša, ne pesnik, on je veterinar, on je bio na Veterinarskom fakultetu, i on mi kaže, “Skendere, ti si primljen na fakultet i ja želim da te upišem,” zato što nisam imao novca da se upišem, tako da je on to uradio.

Onda, nakon što sam se upisao, napustio sam pećku železničku stanicu sa koferom mog oca, drveni, sasvim sam da studiram u Beogradu. Bez stipendije, bez ikakve podrške, tako da sam sasvim sam otišao da studiram u Beograd, i tako dalje.

Kaltrina Krasnići: Kako je bilo otići u Beograd iz Peći sa 18 godina?

Skender Bošnjaku: To je, mislim da život, nisam imao vremena da razmišljam, kao i ulazak u reku, u okean, kao da vas more nosi i vi ne znate kuda idete. Tako sam se ja udavio, mislim, ušao sam u tu igru života i nisam puno razmišljao. I upisao sam se, zapravo, kad sam otišao u Beograd, Sejdiu mi je rekao, “Evo tvoje diplome, Skendere,” i takmičio sam se iz... živeo sam u domu koji se zvao

³ *Maturë* ili *Maturë e Madhe*, set ispita koji učenici polažu nakon osmog razreda osnovne škole.

Vrdovc tada, pre Drugog svetskog rata, i bio sam u istoj sobi sa Ekremom, Farukom Begolijem, Enverom Nimanijem, Petritom...

Kaltrina Krasnići: Imami?

Skender Bošnjaku: Ne Imami, Petrit Begolji, Ali Beriša, mi smo svi bili u istoj sobi. To je bila soba, sneg bi ulazio u sobu, i svako jutro smo morali... imali smo pekaru, i bila je naša odgovornost da idemo da kupimo hleb ujutru kako bismo mogli na univerzitet. Tako da sam tamo bio slučajno, ali kad je bio nečiji drugi red...

Onda smo morali da palimo peć ugljem, mislili smo da je to bilo previše posla, tako da nam je bilo više hladno nego toplo. Onda, u drugoj godini, živeo sam u domu na Novom Beogradu, Novi Beograd, jedan, jedan studentski centar od 40 hiljada studenata u pet blokova. Bilo je četiri bloka za muškarce i jedan za žene. Tada sam živeo, imao sam sreće u Beogradu, u Ivo Lola Ribar, to je bio centar u kojem su uglavnom živeli stranci, ali imao sam sreće.

Onda sam živeo u Svetozara Penezića, i onda sam se na kraju vratio u Vrdovc, novi dom za studente, i tu sam završio moje studije. Počeo sam moje studije 1961. kada sam završio srednju školu, a završio sam ih 1966. Mislim da sam ih završio u roku sa prosekom 9.0. Kroz studije sam bio, rekao sam da sam otišao bez novca, ali sam se prijavio za studentski kredit u drugoj godini. Nosio sam ugalj na železničku stanicu u Beogradu sa Albancima tokom leta.

U međuvremenu sam dobio kredit u drugoj godini, ali nakon što sam završio drugu godinu, bio sam dobar student, radio sam kao asistent na Institutu za biohemiju u Beogradu, biohemija u Beogradu. Tako da plata koju sam dobijao kao asistent je bila puno veća od kredita. I kredit koji sam dobio kada sam završio fakultet, vratio sam se... tada, bilo je narađenje gde vas pošalju, tako da su me poslali ovde i otišao sam do Izvršnog veća, tako se tada zvala zgrada gde je danas Parlament Kosova.

Tamo je bio jedan radnik, otišao sam tamo, rekao sam, "Ovo, ovo... završio sam, želim da se vratim u Peć. Ja sam iz Peći." Oni su samo napisali neku vrstu odredbe za mene, skoro da su mi rekli da učutim, "Idi u ovu bolnicu i to je to, idi u ovu bolnicu." Ja... ja sam plakao, kako da dođem ovde? Kako da odem? Sanjao sam o odlasku u Peć, ali ostao sam ovde.

Kaltrina Krasnići: Koje godine?

Skender Bošnjaku: 1966.

Kaltrina Krasnići: Kakva je bila Priština 1966?

Skender Bošnjaku: Priština je bila mali grad sa delovima, doživeo sam je u kockama, granitnim kockama, prištinski centar grada. Tada je postojao hotel koji se zvao Božur, onda Iliria, Parlament Kosova, to sam doživeo, doživeo sam otvaranje, otvaranje, odveli su nas tamo dok smo bili srednja škola, učestvovao sam kad su postavljali Spomenik Bratstva i jedinstva '60-ih, sada je to Trg Adama Jašarija, sada kada su ga renovirali.

Došli smo vozom, vozom za transport životinja, doveli su nas ovde u vagonima, i bili smo kao primljeni... da prisustvujemo sastanku... Svetozar Vukmanović - Tempo⁴ je govorio. Sećam se puta koji se zvao JNA, sada je OVK, sav blatnjav, stanica, bila je stanica... u uglu gde je železnička stanica, gde su stepenice koje vas vode do Arbërie ili Dragodana, tamo je bila železnička stanica, još jedna stanica je bila tamo, gde je bila železnička stanica Prištine, takođe put, sećam se tog puta. Hotel Grand je otvoren 1977, sećam se Bankkosa, sećam se Ljubljanske Banke koja je ovde do današnjeg dana.

Putevi su bili uski, nisu bili asfaltirani, sećam se Marka Isakua, taj put je isto bio blatnjav. Svi putevi su bili blatnjavi, ali Priština je imala cvetni park, jedan, jedan...

Kaltrina Krasnići: Gde je to bilo?

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Kaltrina Krasnići: Gde je to bilo?

Skender Bošnjaku: Bilo je ovde, ispred hotela Behdžeta Pakolija sada, tu je bio cvetni park. Onda lipa i drugo ukrasno drveće, za koje se čini da čak i danas izumire, i to je katastrofa, sada je... nije moje, nije u mom sećanju. To je Priština prekrivena kockama i posvećena dečijim igračkama i biciklistima... svemu. I to nije moja Priština, moja Priština je sa lipama i drugim drvećem koje je raslo godinama, ali ona danas ne postoje, i čini se da će potpuno nestati.

Kaltrina Krasnići: Gde ste živeli kada ste došli u Prištinu?

Skender Bošnjaku: Preselio sam se u ulicu... nije bilo mogućnosti da iznajmite kuću tada. Preselio sam se u Ulicu Ace Marovića tada, naselje u kojem su živeli Srbi i...

Kaltrina Krasnići: Da li se još uvek zove Ace Marovića?

Skender Bošnjaku: Ne, sada se zove Tringa Ismaili, ide se od Bulevara Majke Tereze, pored hotela Behdžeta Pakolija, u smeru... blizu Hotela Sirius, kod gradskog parka, to je bila ulica, i tamo sam živio jednu godinu tokom... prvo sam završio praksu, onda sam bio zvanično primljen u Opštu bolnicu, tada se zvala... Zaboravio sam da vam kažem da kada sam došao ovde, postojala je samo zgrada hirurgije, samo ta zgrada, i tada se zvala higijenski zavod. Nije bilo drugih zgrada.

Zapravo imam sliku, nisam mogao da je nađem, vidi se zgrada prištinske Opšte bolnice u pozadini. Prištinska Opšta bolnica je završena 1964-'65, a ja sam došao ovde 1966, i radio sam tamo do 2007 dok se nisam penzionisao.

Kaltrina Krasnići: Recite mi kako se to, bolnica se promenila od kad ste počeli da radite tamo 1966?

---

⁴ Svetozar Vukmanović - Tempo (1912-2000) je bio crnogorski vođa i član Centralnog komiteta Saveza Komunisti Jugoslavije.

Skender Bošnjaku: Pa ja, prištinska Opšta bolnica je u to vreme bila najveća u Jugoslaviji, i imala je, što se tiče autopsija, imala je najveći procenat u bivšoj Jugoslaviji. Prištinska bolnica je imala... i u bolnici, počastvovan sam što mogu da vam kažem da sam upoznao, i opet sam moram da se pomerim, danas je zaboravljen, pokojni oftamolog, najbolje od albanske medicine, Dželadin Deda, takođe sam upoznao Talata Palasku, takođe poznati oftamolog, tamo sam upoznao Sehadetea Mekulija, tamo sam upoznao... Hajredina Ukelija, upoznao sam Simona Debrecija, upoznao sam Gazmenda Šakirija pre mene, Hisena Ukmataja, na raznim odeljenjima, ginekologija, Ešref Bikaku radiologija...

Kaltrina Krasnići: Da li ste bili ista generacija kao oni ili... ?

Skender Bošnjaku: Ne, ne, oni su bili pre mene. Iskreno da vam kažem, ja sam bio najmlađi jer sam završio na vreme. Drugi, medicina je bila teška i generacija koju sam upoznao je puno radila u praksi tokom studija zato što je većina... Ja sam bio... Musa Hadžiu je bio pre mene, njega ne mogu da zaboravim. Mislim da je Musa Hadžiu tačka oslonca i šlag albanske medicine. Uvek sam govorio, "Čistio bih cipele Musi Hadžiu."

On je doktor koji ima puno referenci, članke u raznim časopisima, ali umro je u SAD i tamo je sahranjen. Oh, ne treba da zaboravim da sam upoznao Osmana Imamija, prvog dekana Medicinskog fakulteta, Osman Imami. Dakle, ima nekih ljudi koje ja spominjem koji nikada ne treba da budu zaboravljeni, i ono što je nastalo od 1970-ih, povratak, medicinski gledano, postalo je ruina, uništenje Fakulteta, za koji smo mislili da će nastaviti tradiciju ovih ljudi. Potpuno se promenio, a da ne pričamo o drugim stvarima.

Kaltrina Krasnići: Možete li samo da nam kažete... pošto smo mladi...

Skender Bošnjaku: Da

Kaltrina Krasnići: Ja sam rođena '81, one su rođene '90-ih. Možete li nam dati ideju kako je bilo kada ste došli '66-'67? I onda kako se razvijalo iz decenije u deceniju, šta se gradilo okolo, zato što pretpostavljam da su to sve bila polja, samo je Ulpiana bila...

Skender Bošnjaku: Da, da, da, da, da. Ljudi...

Kaltrina Krasnići: Išli ste na posao svakog dana.

Skender Bošnjaku: Ljudi, ljudi koji, mislim u politici, čak i danas, kad god imam priliku, spomenem Fadilja Hodžu. Postoji portal, da su ljudi iz Đakovice, tamo je kultura, oni čuvaju kulturu, iako mislim da Peć i drugi gradovi takođe, ne govorim vam odakle... ja nisam lokal patriota, nisam, ja sve volim. Volim i Đakovicu, zapravo, sa prezimenom Bošnjaku, kažu da sam iz Đakovice, ja kažem, "Da, da," zato što tamo ima ljudi sa prezimenom Bošnjaku i misle da sam iz Đakovice, ja kažem, "Da," ne poričem to.

Imam puno prijatelja iz Đakovice, imam prijatelje svuda. Ali način na koji se kreće napredak Kosova je pad... 1. juna, ne, 1. jula, pad Aleksandra Rankovića i njegovog asistenta Svetislava Stefanovića na Plenarnom zasedanju na Brionima. Od '66 Kosovo je otvorilo oči i razvilo se. Možda su to bili

najbolji dani za razvoj u veku zarobljeništva, malo svetlo, što je bio pad i kraj šovinističke karijere Aleksandra Rankovića, koji je stvorio puno problema za ljude sa Kosova, počevši kupovinom i sakupljanjem oružja, i tako dalje. Takođe, sela su patila zbog *otkupi*⁵, od... i tako dalje.

I od tada, Kosovo počinje da cveta, osnovan je Univerzitet, Medicinski Univerzitet je osnovan, i drugi fakulteti, sagrađeno je puno zgrada, puno poznatih fabrika je otvoreno, fabrika amortizera, fabrika motora u Đakovici, fabrika bicikli u Peći, fabrika radijatora u Gnjilanu, fabrika municije u Srbici, fabrika cigli u Podujevu, i tako dalje, i tako dalje.

Tako da, u to vreme se razvijalo, što, kako se ja sećam, Univerzitet je imao, samo je u, u, u, bilo je dvesta hiljada zaposlenih, bilo je 15 hiljada medicinskih radnika u bolnicama i institucijama na Kosovu. Puno lekara je dobro radilo, tako da... doktorati, trud koji, ljudi su odlazili u Ameriku, odlazili su... Gazmend Škiri je svoj doktorat stekao u Pragu, drugi... Ja sam svoj završio u Beogradu, i... u potpunosti sam se razvio što se obrazovanja tiče, u Beogradu na fakultetu, specijalizacija, master i doktorat.

Dakle, svi smo bili bez ruku, bez leđa, kao da je tako trebalo da bude i zato smo praktikovali zadatak koji... Pokušao sam da nudim ljudima ono što im je trebalo, iskreno, i bili smo časni. To je bilo... razvoj Kosova je počeo 1966. godine i do 1980. Od '80-ih nadalje, počinje nacionalni šovinistički pokret srpske crkve, od strane nacionalista u Srbiji, od strane Akademije Nauka i drugih. Kako bi primenili ta naređenja Vase Čubrilovića, memorandumu Akademije Nauka 1986. i tako dalje. Dok se Kosovo nije prevrnulo, pokrenulo i postiglo...

1968. su bile radne demonstracije i ja sam bio vojnik. Dakle, dakle, trudom ljudi, trudom mladih ljudi, došla je ono što mi zovemo sloboda, ali to je ograničena sloboda, koja nije uspela da ostvari sve što je htela, zato što se sve preokrenulo. Zdravstveno odeljenje se preokrenulo, obrazovanje se preokrenulo, škola nije na tom nivou. Kao što sam rekao, nismo imali puno, ali smo bili posvećeni do kraja i poštovali smo ih. Sve to ne postoji danas, humanost, ljubav, međusobno poštovanje.

Dakle, odmah ću se na vas nadovezati, kada mi je gospođica Aurela prišla, odmah sam prihvatio. I ja verujem da, ono što ja mislim je da ste vi moja biografija, zato što je biografija svake starije osobe u rukama mladih ljudi. I u svakom trenutku sam pokušavao da budem blizak sa mladim ljudima i nosim istu odeću kao oni, zato što mislim da mladi ljudi i vaša generacija imaju teži posao, ali i takođe imate neke prednosti koje ja nisam imao. Tehniku, tehnologija je napravila razlike koje su nama trebale u to vreme, i danas nudi i zatvara naše rupe, i informacije koje su na Guglu i Vikipediji, uzmete informaciju i to je vaša prednost.

Tako da su te promene više tehničko-tehnološke promene, više nego promene u mentalitetu. Što se tiče mentaliteta, mi imamo drugi način, mi nastavljamo da živimo na prirodan način, i to je na neki način razmetanje, lažno uzbuđenje, život bez ikakvog truda. Dakle, Medicinski fakultet nije isti kao što je bio u moje vreme, nažalost. I ljudi ne uče na način na koji treba da uče, zato što na tom fakultetu, na tom fakultetu, prva generacija koja je završila je bio Aluš Gaši i neki drugi koji su dobro radili i... ima i drugih studenata, ima drugih studenata do ovog dana koji su završili, ali svi rade pojedinačno.

---

⁵ Srpski: *otkup*, porez na poljoprivredne proizvode.

To su ljudi koji su otišli u inostranstvo, to su studenti na koje sam ponosan, kao Afrim Lita, on je moj student, Ferid Agani, moj student, ja sam ih zaposlio. I srećan sam što, spomenuću to, takođe, što sam ostavio nekog ko će moći da nastavi posle mene, i isto sam im rekao, "Tokom moje sahrane, niko ne može da kaže da sam vam sasekao krila..." to sam rekao, "Tokom moje sahrane..." i verujem da kako se stvari odvijaju, oni će prisustvovati mojoj sahrani, zato što ću umreti tiho i ja ne... Bez ceremonije i neću dozvoliti nikome da dođe zato što... rekao sam im.

Ali, postoji nešto što mi se ne sviđa kod ove generacije, kojoj sam puno ponudio, čak i Afrim, i Jusuf Ula, i Ferid Agani, ali... Oni su dobri, bolji su od mene... Mislim da podržavaju ono što mislim, svi su napustili univerzitet i otvorili svoje privatne klinike i tako dalje. Ali politika je takođe puno uticala na ovo, oni moraju da odlučuju čak i o tome ko će biti čuvar javnog wc-a, politika odlučuje za Medicinski fakultet, politika odlučuje o svemu.

Tako da se tamo ne odlučuje ko će biti direktor na osnovu sposobnosti već na osnovu političkog članstva. Kažem vam da antikomunista... zaboravio sam da spomenem Alija Sokolija, jako... izvanredan, sjajan, završio je nemački jezik u inostranstvu, Dželadin Deda je završio specijalizaciju u Rimu, i drugi. Ali, tada komunisti nisu provocirali Dželadina Dedu, zapravo, nijedan stariji funkcioner nije mogao da mu se približi. Nisu ga provocirali.

Zamislite, danas je Dželadin Deda sklonjen odatle. To je nešto... U medicini, potrebno je naređenje, kao i u vojsci. Ovde ne možete da kažete ko šta radi. Svi su oni generali tamo, ne znate koga da pitate, koga da postavite, postanete direktor tokom noći, jedan ode, drugi dođe sa političkim ogrtačem. Dakle, politički ogrtač je najgora stvar koja se desila i koja nažalost nastavlja da se dešava.

Drugi deo

Kaltrina Krasnići: G. Skender, kada ste se oženili?

Skender Bošnjaku: Pre nego što sam se oženio, rekao sam vam, završio sam praksu i počeo sam da radim na Odeljenju za neuropsihijatriju. Proveo sam čitav svoj život na neuropsihijatriji, radio sam tamo 45 godina...

Kaltrina Krasnići: Da li je to nešto što ste izabrali da radite ili...

Skender Bošnjaku: Izabrao sam to da radim, izabrao sam to kako bih nadoknadio to što nisam otišao na književnost i da nadoknadim psihijatrijom, da idem tamo, nešto što je vredno, da primenim i stalno širim svoju literaturu, da upoznam ljude i ljudsku prirodu, zato što da biste bili psihijatar, morate puno da čitate, zato sam izabrao psihijatriju. Neuropsihijatriju, zato što se tada zvala neuropsihijatrija.

Oženio sam se... Oženio sam se ovog... i prijavio sam se u Opštini Priština 16. decembra 1969, i imao sam tradicionalno venčanje. Do ovog dana, njena kuća je Miqt Pab, da li znate gde je Miqt Pab? To je njena kuća. Tamo je rođena. Odveo sam je odatle u Peć, ona je bila tradicionalna mlada.

Odatle, sledećeg dana smo seli u voz i nastavili naše putovanje ka Evropi vozom. Išli smo u Beograd, Ljublanu, Milano, Pariz, onda u Beč, Prag, Budimpeštu, Beograd, Kosovo Polje, Priština.

Kaltrina Krasnići: Ko je dama?

Skender Bošnjaku: Damino ime je Šukran Osmani, sada je njeno prezime Bošnjaku. Ona je učiteljica, završila je Filozofski fakultet u Prištini. Ona je bila laboratorijski tehničar, onda je radila kao socijalni radnik u zdravstvenom centru, tako se nekada zvao, sada je Porodični zdravstveni centar.

Kaltrina Krasnići: Gde ste je upoznali?

Skender Bošnjaku: Izvinite? Slučajno sam je upoznao, bila je regrutacija u zdravstvenom centru na putu za Grmiju, tamo je... broj četiri, to je bila stanica broj četiri. Ona mi je vadila krv i bila je uplašena, rekao sam joj, "Ne plaši se, u redu je," znate, ja sam bio doktor, ona je bila medicinska sestra, laboratorijski tehničar, smirila se. I tako, jedno-drugo, svidela mi se, tako da sam tada krenuo da se interesujem za nju.

Otišao sam u vojsku. Počeli smo da pišemo pisma dok sam bio u vojsci i pomoglo mi je da preguram... Završio sam prvi deo vojnog roka u školi, u zdravstvenoj školi u Beogradu, šest meseci, a onda je drugi deo bio pored granice sa Mađarskom, Austrijom i Slovenijom. Iako je to bila dopisivanje i kada sam se ja vratio, nisam odugovlačio. Kada sam se vratio... počeo sam sa vojskom 1968, vratio sam se 1969, u martu i nastavili smo do decembra. Venčali smo se u decembru i sledeće godine će biti naša 50. godišnjica.

Iz ovog braka su se rodila dva sina, jedan od njih je umro 2011, drugi je Leon, pokojni je bio Tomor, Leon živi u Skoplju. Oženjen je albanskom advokaticom, ima sina i ćerku. Takođe je živeo u Londonu kao azilant, i tako dalje.

Kaltrina Krasnići: Gde ste živeli nakon što ste se venčali?

Skender Bošnjaku: Nakon što smo se venčali, ja sam se preselio u ženinu kuću, preselio sam se u tu kuću i živeo tamo, i dan-danas idem tamo. Pab, ta kuća je pretvorena u pab, to nije bila ideja, ali to je druga priča, možda ne bi trebalo da pričam o tome. Priča koja nije dobra, nije pogodna, nije časno ono što se desilo toj kući.

Kaltrina Krasnići: Šta se desilo?

Skender Bošnjaku: Oh, šta se desilo, puno toga se desilo. Možda vas to ne zanima, ali mislim da se dosta sramnih i nerazumljivih stvari desilo, puno nemogućih ali stvarnih stvari koje su se desile. Od tog truda, svrhe profita, pokušaja da se sruši, da je uzmu, da je opljačkaju, i druge stvari koje je kuća pretrpela, i jako je važno kako je ta kuća preživela do danas, okružena. Izvinite?

Kaltrina Krasnići: Recite nam kakva je bila, zato što sada...

Skender Bošnjaku: Ta kuća je bila ista kao što je bila i nisu sačuvali tu kuću, u toj kući je rođena majka... Zato što ju je majka nasledila, baka, onda je preneti dalje na moju svekrvu. Moja svekrva je rođena u toj kući, ona ima dve lične karte: jedna iz 1908. i druga iz 1912. Ali, kako god gledali na to, majka moje žene je rođena u toj kući 1912, ta kuća je iz 19. veka.

I svojom jakom voljom sam učinio nemoguće mogućim, da se stvori oaza. To je moj uslov vama. Verujem da tamo dišete na albanskom, mislite na albanskom, razmišljate na albanskom, i mislim da je tamo bilo... I ako pitate Dardana, Dardana Ibrahimija, kakav je bio moj odnos prema njemu, on vam može reći. On vam iskreno može reći šta sam ja imamo sposobnost da uradim.

Prvo je bio irski pab, onda su Dardan Ibrahim i njegov brat Alban preuzeli sa jednim njihovim kolegom. Prisustvovao sam kad su rušili, da, rušili, video sam ih kako uzimaju grade sa krova, uzeo sam ih. Pokušali su da skinu imena moje žene i njene sestre odatle, što im je njihova majka dala vlasništvo, svojim ćerkama, Šukrani i Gjilnazi. Imala je dve ćerke. Ona je bila časna žena koja je doživela... njen muž Zenel je bio iste sreće, on se preselio u ovu kuću, bio je kuvar i...

On je bio iz Prizrena i bio je kuvar, imao je... Pobegao je u Albaniju 1945, a majka moje žene je bila trudna. Zenel, on je umro u Albaniji, on kaže, "Ženo, hajdemo," "Ne, mužu, ne mogu da odem, ne mogu da ostavim svoju majku." Zato što je njena majka isto bila sa njima, baka moje žene. Dakle, tako živi od 1945. dok moja svekrva nije umrla bez svog muža, sa dve ćerke koje... Moja žena i njena majka su imale jako loša iskustva sa komunistima, zato što je njen muž pobegao, ostavio ih.

Bilo je puno napuštanja, moja žena... Ne kažem da sam bio u obavezi, ili ne pljujem po tome, ili da sam ja takav sada, ali uvek sam prihvatao i prihvataću, to što sam bio član Komunističkog saveza Kosova, i ponosan sam što sam bio član... gde je Fadilj Hodža bio glavni, i ljudi koji... srećan sam i rekao sam da Fadilj Hodža, njegovo ime će biti, biće urezano u modernu istoriju Kosova, to je to.

I to je ono što ja... Moja žena bi mi govorila, "Raskinuću sa tobom, moraš da napustiš Komunistički savez." I... da, da, zato što je imala puno loših iskustava, takođe i policija, uniforme, do današnjeg dana to je loša uspomena mojoj ženi. I sve vreme, do današnjeg dana, ona se plaši ljudi koji nose uniforme, zato što su ušli u njenu kuću kad je bila devojčica... do današnjeg dana je sačuvala nalog za pretres. Uzeli su im tepihe, njihovu hranu, sve su uzeli. I živeli su, samo oni znaju kako su živeli. To je porodica, mikro porodica.

Tako da, ja sam se preselio tamo, moja svekrva me je gledala kao zeta i kao sina. I bio sam jako tačan... Mislim da žene, albanske žene su davale mnogo više nego što su albanski muškarci davali ženama. I mogu da spomenem da je srpski nacionalistički šovinizam prvo napao albanske žene, sa prezirom... da su albanske žene mašine za veš. To je jako težak prezir...

I iznenađen sam što ova samovoljnost postoji do današnjeg dana. Albanci su samovoljna bića ili autoritativna bića, i oni nemaju pristup... Šta su albanske žene dale, šta su albanske žene dale... albanske žene su kosile, a muškarci su radili druge stvari, žene... muže se vratio, dao ženi da mu opere noge, i tako dalje. Ovo nasilje i danas postoji... postoji i... policija nema pravi pristup nasilju.

I video sam grafite, volim grafite i imam veliku kolekciju. I nekad sam pisao, i bavio sam se umetnošću, i neću da nastavim ni sa čim drugim.

Kaltrina Krasnići: Recite mi kako je bilo, gde se nalazila kuća tada u '60-im ako poredimo sa sadašnjošću? Mislim, kakvo je bilo naselje, zato što je sada potpuno drugačije.

Skender Bošnjaku: To naselje... ta kuća, sada je kao nekada, kao druge porodične kuće, svi su se selili. Kada sam došao u tu zgradu, ispred nje je već bila sagrađena zgrada, zapravo su uzeli deo ove kuće, zato što je ova kuća izgrađena kad, tada se zvalo Ramiz Sadiku, i njeno dvorište je bilo do kraja, i taj put je bio u kockama, granitnim kockama. I ta kuća je sagrađena u '50-im, i ljudi koji su bili glavni u Radio Prištini su se tamo preselili, Redžai Suroi, Akil Koci, Nebil Dino...

Kaltrina Krasnići: Samo da pojasnimo...

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Kaltrina Krasnići: Govorimo o... samo da pojasnimo, govorimo o zgradi gde je sada Penzionersko Udruženje ili...

Skender Bošnjaku: Gde je Udruženje sada, tamo je nekad bila kuća... tamo su bile stare kuće, bila je Silina pekara ka Ulici Agima Ramadanija, onda dalje, gde su taksiji, tamo je nekad bila piljara, jedna Srpkinja je živela na tom spratu. I onda, bila je jedna mala kuća gde je do današnjeg dana živio jedan laboratorijski tehničar, čijeg imena ne mogu da se setim. Takođe, bila je jedna stara, prelepa kuća, ali srušena je, i u ovom delu... bila je još jedna kuća... obučar Macula, obučar Macula, dalje od Siline pekare, bio je obučar, Macula, Maculin otac, oni su...

Kaltrina Krasnići: Kompozitor?

Skender Bošnjaku: Kompozitor i poznati bend, do ovog dana brat... ili ujak Njazija Macule, moj kolega doktor, Njazi Macula, neuropsihijatar. I tamo je bila stara kuća, Kelmendi je živio tamo, sada mislim da njegov sin Agim živi tamo, Agim Kelmendi. On, ja ne znam... on se bavio književnošću, folklorom, i svime. I sve tim redom, i na kraju, na 90 stepeni... Taj deo je srušen i sagrađen. Izgradnja počinje, eksproprijacija je završena, i počinje izgradnja Penzionerskog Udruženja 1973. i završena je '75-'76. Izgradnja je završena i stanari i Penzionersko Udruženje se sele ovde, tako je.

Kaltrina Krasnići: Ali, tamo nastavljaju da grade drugu zgradu, zar ne?

Skender Bošnjaku: Dakle, ta zgrada Radio Prištine je bila blizu kuće moje žene kada sam došao ovde, do današnjeg dana, postoji kuća gde su živeli radnici Ramiza Sadikua, sagradili su zajedničku kuću, namenjenu Radio Prištini. Uporedo, bila je i jedna stara kuća, srušena je, i na kraju, u pozadini ovoga, na sredini zajedničkih zgrada i hotela, tada se zvalo Iliria, prvo se zvao Božur, onda Iliria, onda je Pakoli uzeo, i na kraju... tamo je pozorište.

I sada ova gradnja... Imam napisano pismo koje nisu prihvatili... oni nelegalno, nezakonito. Od ove zgrade koja je ispred hotela Behdžeta Pakolija. Ta zgrada, taj hotel je nezakonit, nelegalan, neispravan i mnoge druge stvari.

Aurela Kadriu: Kakav je bio Božur dok je bio tamo?

Skender Bošnjaku: Pa, bio je zapanjujući hotel. Sve generacije su se tamo sastajale, čak sam proveo i Novu godinu tamo, da, da. Taj deo kod ulaza se zvao Arabeska. Bio je, u podrumu je bilo Udruženje finih umetnika, bila je sjajna terasa gde bi tokom leta svirao Uka Briazni, bilo je mnogo drugih ljudi, nisi mogao da provedeš letnju noć a da ne odeš tamo da piješ kafu, to je bila lepa zgrada.

I zanimljivo je zato što je sve ovo kamuflirano i rekao sam, pitao sam za... kada je tamo bila izložba, zato što brinem za umetnost. Mislim da na kraju moj život treba da pripada umetničkoj zajednici. U Umetničkoj Galeriji je bila kolektiva uspomena na arhitekturu, Baškim Fehmiu, Kemal Nalbani, i druge arhitekta koje su doprinele kosovskoj arhitekturi su ovde spomenute, poznate arhitekta.

Ali, tu je zatvoren slučaj Iliria. Sad, nemojte da me terate još da pričam, ali mogu da pričam, mogu da pričam. To je nešto što... nije trebalo da bude srušena, povrh svega, neka druga osoba je prva kupila ovaj hotel, neću da kažem njegovo ime, onda ga je prodao Behgjetu. Behgjet ga je srušio u roku od jednog dana. Srušio ga je i sagradio ovaj hotel, koji čak nije ni hotel. Mislim da je černobiljski ćorsokak, ima više betona i gvožđa nego tamo... Černobilj, kada je eksplodirao u Ukrajini 1986... ne bolnica, već nuklearna elektrana. Tu nema estetike. To je sramotno, kako god da izaberete da gledate na to, to je...

Na sve to, išao je izvan *gabarita*.⁶ Svaki kvadrat zemlje... živeo sam tamo, čak i danas odem tamo da popijem kafu, imam crtež koji je napravio Beogradski Institut za geofiziku, uradili su proračune hotela i svih kuća koje su bile okolo. Takođe, on je prešao svaku granicu za rate, ali on ima novca, i tako su završavali stvari.

Aurela Kadriu: Šta je sa Unionom?

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Aurela Kadriu: Šta je sa Unionom, zato što je Union isto bio tu blizu?

Skender Bošnjaku: Union, da, Union takođe, učestvovao sam u puno protesta koji su bili za to da se pretvori u Galeriju moderne umetnosti, ali... Ali Union je samo skelet, potpuno su promenili njegov izgled...

Aurela Kadriu: Kakav je bio?

Skender Bošnjaku: Bio je, zgrada je bila austrijska, i datum 1926. je poznat, sagrađen je, blizu njega je bila... Imam sliku Lokač džamije. Lokač džamija je srušena pre Božura, sagrađen je Hotel Iliria. I to je politički, politički, takođe možete da vidite Simonovu fontanu... sećam se isto Simona Široke, Simon Široka... takođe, bilo je mesto gde ste sedeli i pili kafu, razmenjivali... Imam projekat, zbirku projekata, imam grafiku Simona Široke, tamo je bila fontana, Lokač džamija. Lokač džamija je bila blizu, tamo blizu... Imam sliku, ali nisam poneo sliku. Jako volim stare stvari i ... moja svekrva kaže da je bilo puno truda do... Zato što je puno vode izlazilo odatle pre nego što

⁶ *Gabarit*, francuski izraz koji se koristi za opisivanje tlocrta na osnovu kojeg su se planirali arhitektonski radovi, u ovom slučaju plan za naselje.

je postavljena osnova za hotel. Bilo je puno truda zbog puno vode, zato što je džamija srušena, zato što ovo... postoje legende o poteškoćama koje se tiču toga zašto je džamija srušena.

Dakle, to je nešto što danas čak ni... bilo bi bolje da je isti slučaj kao sa Grmijom, Grmija... ovaj tržni centar je sagrađen iza, sagrađen je kasnije, negde '71-'72, mislim, Grmija je sagrađena '70-ih. To je bio prvi tržni centar, bio je ispred... ispred spomenika Zahira Pajazita, tamo je bio tržni centar Grmija, drugi je onaj ovde.

Kaltrina Krasnići: Šta je bilo tamo?

Skender Bošnjaku: Tamo je bio lift...

Kaltrina Krasnići: Ne, ne, šta je bilo tamo pre Grmije...

Skender Bošnjaku: Tamo su bile stare kuće, stare kuće koje su srušene i sagrađene... neprekidno... Da vam kažem, trenutak kad izađete iz Simona Široke, idete ka centru, ka ministarstvu, zgrada vlade, ima jedna knjižara, sa desne strane ka Izvršnom veću je bio krojač, dva krojača, bila je jedna... knjižara je bila sa druge strane, onda tu je bio riblji restoran, bila je apoteka za... poljoprivredna, onda tu je bila opšta, obična prodavnica za generalnu potrošnju, sa leve strane je bila... od početka je tu bila Jugoplastika, odeća i obuća, prvobitno je bila... bila je mala *qebaptore*⁷... ne *qebatore*, već *gjelltore*⁸ mog svekra. Onda, tu je bila stara kuća gde kažu da je bio Srpski Konzulat, bio je *pozlom* [princip] odeš u *korzo*, ili, kako se zvalo...

Aurela Kadriu: Prodavnica slatkiša?

Skender Bošnjaku: Ne prodavnica slatkiša, *qebaptore*. Sa desne strane je bila *qebaptore*, onda se leve su bile neke prodavnice, i bila je letnja prodavnica Kozara, Kozara, Kozara je bila tamo i onda malo dalje je bio časovničar Faruk Panduklu, onaj koji je tamo do danas. Onda na kraju puta je bio časovničar Daci, Daci, njegov sin danas u Palati omladine ima...

Kaltrina Krasnići: Prodavnicu?

Skender Bošnjaku: Da, prodavnicu gde se bavi satovima i prodajom satova, i druge stvari koje su vezane za staklo, oči i sve. Onda skrenete levo i nastavite... bila je jedna berbernica gde je radio Mendin otac, Mendin otac...

Kaltrina Krasnići: Gde je to bilo?

Skender Bošnjaku: Tamo, odmah nakon... tamo je bila stara Pošta, i ispred nje je bila stara kuća, Menda je bio tamo, njegov otac, onda njegov brat, njegov brat koji... on je sada u Americi. Menda, Menda nije radio tamo, ali njegov brat Meti, Meti. Često sam se tamo šišao, moja deca su se tamo šišala, takođe. Onda, u istoj ulici to i dalje postoji, sa desne strane su bile neke stare kuće, onda tu je bila Sarajeva, sa leve strane je bila mesara, a onda je pretvorena u apoteku, Amir Agani.

⁷ Prodavnica u kojoj se služi kebab.

⁸ Prodavnica u kojoj se služe tradicionalna jela; dobila je ime po paprikašu. Bukvalan prevod je prodavnica paprikaša.

Onda, tu se neke građevine koje još uvek postoje do današnjeg dana, tu je berbernica, onda obučara i tako dalje. Na kraju, bila je prodavnica gde su se prodavale ploče, jako male, uske, ploče. Kupovao sam dela Maskanjija, Đuzepe Verdija i tako dalje. I onda sa leve strane je bila zgrada, tamo su živeli... To je srušeno i ovo je izgrađeno... na uglu je prodavnica garderobe. Na početku, pre nego što se dođe do Raiffeisen Banke, tamo je bila stara zgrada iz 1922, doktor po imenu Kozarac je tamo radio, ispred bioskopa Rinia, ispred.

Često sam odlazio tamo u bioskop, onda je otvoren drugi bioskop na drugom spratu, onda kasnije je tamo bio Simon Široka, bilo je nekih jednospratnih zgrada, manjih. Prva izgradnja je bila u Taslidžeu. Izgradnja koju niko nije smeo da ometa, ali bile su male, lepe, zasnovane na tadašnjim standardima. Onda počinje... doživeo sam... taj deo... bilo je velikih promena koje su se desile tamo, doživeo sam... kada sam došao u Prištinu '66-'67 da gledam motokros u... ovde u Dragodanu, tada se zvao Dragodan, motokros staza.

Taj deo je od početka do kraja bio u vinogradima, vinogradima. Nije bilo ničega '60-ih. Onda počinje prva linija, neki lekari i neki drugi ljudi počinju da prave prvu liniju. Onda druga linija i tako dalje. Dakle, to su zgrade koje su sačuvale svoju lepotu, privatnost, zelenilo, do današnjeg dana. Dok su ove koje se sada grade iracionalne, iracionalne, neki to nazivaju brutalnošću, ali to se ukalapa u ono što smo mi stvarno, brutalistička arhitektura.

Pisao sam o tome, Eliza Hodža je pisala o tome, imam knjigu, ne nemam, ali imam članke o njoj, puno ljudi je pisalo o tome, ne verujem nikome... niko nije pokušao da ovo zaustavi. Ja sam... ja sam ponosan što sam uspeo da sačuvam šta je ostalo, ponosan sam na tu kuću koja je sačuvana u centru i... i ljudi idu oko te kuće kao što miš ide oko mesa ili imam oko minareta. Ne znam zašto, ali zbog političkih razloga i profita i tako dalje.

Pored toga, eto, mogu li i ovo da kažem? Na osnovu pouzdane informacije, Behgjet Pakoli je želeo da izgradi dvadesetospratni hotel, i taj deo grada bi bio progutan, ali nije mogao to da uradi jer sam ja bio prepreka. Rekao sam, pitao sam dok smo pričali puno puta da... išao sam tamo sa svojom ženom i to sve. Zato što je on finansirao svu nelegalnu gradnju tamo, i bilo je pokušaja da se pomeri odatle, i ta nelegalna gradnja je išla kroz moje dvorište, sav taj otpad u mom dvorištu, ja sam se žalio, ali niko nije zvao. Imam kofer, jednu, jednu, jednu torbu, dve torbe koje bi mogle magarca da natovare papirima i drugim stvarima.

Treći deo

Kaltrina Krasnići: G. Bošnjaku, završili ste svoje studije u Beogradu i pretpostavljam da ste nastavili sa masterom i doktoratom...

Skender Bošnjaku: Da.

Kaltrina Krasnići: I odlučili ste da studirate neuropsihijatriju...

Skender Bošnjaku: Da.

Kaltrina Krasnići: Možete li detaljnije da pričate o ovome, zašto ste doneli tu odluku, zašto vas je toliko zanimao ljudski um?

Skender Bošnjaku: Pa ja sam... život je uvek bio znak pitanja za mene i uvek sam izazivao...

Kaltrina Krasnići: U redu je, to je štampač.

Skender Bošnjaku: Izazov nešto teže. Ja sam oduvek... nisam se nikad plašio poteškoća, prihvatao sam stvari u hodu i nisam se bojao. Izabrao sam neuropsihijatriju da bih se dokazao, ako sam ja ono što volim, sa ljubavlju i željom. Želja i ljubav prema poslu su me gurale 40 godina.

Tokom tog perioda, rekao sam vam, završio sam master, i kao temu... Uvek sam imao mentore iz Beograda, moje profesore iz Beograda. I plan je bio da počnem da radim kao asistent tamo, ali nisam prihvatio, i bilo je mesto, moj profesor, Rakić, glavni za nauke u Srbiji, ja sam tamo bio vojnik i on mi je to saopštio i rekao, "Moraš da se prijaviš," ali ja se nisam prijavio, nisam prihvatio.

Prvo sam počeo kao opšti lekar, onda lekar, predložili su da se specijalizujem, proveo sam dve godine u Prištini i jednu godinu u Beogradu. Kad sam bio u Beogradu, završio sam master i završio sam elektrofiziologiju. Vratio sam se, radio sam dan-noć bez ikakve obaveze, bez ikakve prepreke. Imao sam oko 100-200 pacijenata dnevno zato što nije bilo neuropsihijatara. Takođe, prvi neuropsihijatri su bili Srbi i... moj ideal je bio da ne idem... da se zgrada ne izgradi.

Svako društvo ima averziju prema psihijatriji, i naše društvo, do današnjeg dana, osuđuje što se tiče psihijatrije, i zbog mentalnih problema, ne bi trebalo da bude tako. Ali postoje druga moderna društva, modernija od našeg koja još uvek osuđuju. Ali, potrudio sam se da ta zgrada bude izgrađena tamo gde je bila neophodna.

Prvo, mi... oduvek smo imali... u neuropsihijatriji je uvek bio pritisak, uvek je bio... paviljon je bio na prvom spratu, i bio je širok... na primer, 1966, epidemija tifusa, i neuropsihijatrija je bila puna ljudi koji su patili od toga, onda epidemija žutice, i neuropsihijatrija je bila puna pacijenata koji su patili od toga.

Tako da, 1972, doživeo sam, ne znate, epidemiju varičele, od hodočasnika koji je bio u Meki... Pojavila se u Beogradu i oni su imali neke simptome i nisu znali gde je, bilo je odlučeno... imao je nešto na koži, ali nisu znali šta se dešava. Tako da, bila je 1972, zapravo imam sliku koju je Nebih Muriki posvetio malim boginjama, ja sam je uzeo.

I od 1966. do 1975, ja sam bio u tom paviljonu, od 1975. do 1985. smo bili u kasarni. Srušena je, 1985. se otvorila neuropsihijatrijska klinika, ona koja je ovde do današnjeg dana. Ponosan sam što sam što sam osnivač, imam sva dokumenta, imam čak i ideju dizajna kod kuće. Svako to može da kaže danas... Ljudi su pokušali to da zaborave, ali to nije nešto što treba da se zaboravi.

Kaltrina Krasnići: Recite mi... kako su '90-e uticale na odeljenje i rad?

Skender Bošnjaku: Prvo, bilo je idealno biti... služiti ljudima, služiti... Bio sam jako ponosan što sam mlad služio ljudima. Išao sam u svaku kuću, u svako selo, svojim kolima. Nema mesta u Prištini gde ja nisam otišao i... bio sam ponosan što su me zvali. Takođe, svi ljudi tada, Srbi i Albanci, verovali su mi. I uvek sam stajao iza tog ideala, trudio sam se do kraja svog života da budem bar upola pristojan, zato što je nemoguće ne napraviti grešku. A isto, nisam učestvovao u nekim aferama i drugim stvarima koje su bile stranputica mojim mlađim kolegama i postale deo većih afera, što je nešto neprijatno.

I radio sam. Pored rada, takođe sam pisao. Bavio sam se izložbama, napisao sam tri knjige o izložbama koje sam posetio na Kosovu i van Kosova. Onda sam nastavio sa svojim interesovanjem o grafitima, imam veliku kolekciju grafita i objavio sam knjigu *Grafitet e Prishtines* [Grafiti Prištine] i posvetio sam je mladim ljudima, grafiti... i prošla je, nisam se puno oglašavao povodom nje, ali posvetio sam... To je prva objavljena knjiga o grafitima, mogu da vam je pošaljem.

Onda... onda sam nastavio sa... mojim poslom, umesto da se žalim, obično se ne žalim, tako treba da bude, tako ne treba da bude. Rekao sam, "Skender, ne pričaj puno. Samo uradi ono što je ispravno i bićeš ljudima za primer." Jako sam razočaran zagađenjem, smećem u Prištini, na Kosovu. Rekao sam, dopustite mi da budem nešto... i mene nije sramota da stavim glavu u kantu za smeće... zapravo, devojke i dame i drugi ljudi zapuše svoj nos kada me vide oko kante... povratiti materijale i iz toga sam mogao da rekonfiguriram, da napravim druge stvari koje nemaju veze sa smećem.

I rekao sam kako je moguće da nešto bude napravljeno od smeća... Bliži sam fizičkom smeću nego ljudskom smeću, i rekao sam na izložbi koja je skoro otvorena, "Na Kosovu se povećava fizičko i ljudsko smeće. Ali ja sam pokušao da napravim drugu stvar od fizičkog otpada, kako bi ljudsko smeće to uzelo za primer da ne zaboravi da nije za bacanje."

Kaltrina Krasnići: G. Bošnjaku, gde ste bili tokom '90-ih?

Skender Bošnjaku: Bio sam u Prištini tokom '90-ih, sve vreme... dok... bio sam u Prištini sve vreme.

Kaltrina Krasnići: Da li ste nastavili da se bavite svojim zanimanjem ili kako vam je bilo?

Skender Bošnjaku: Sve vreme... dakle, nakon Miloševićevih nasilnih mera, sve ostale mere su kasnije došle, došli su na našu kliniku. Da vam iskreno kažem, mislio sam da treba da pružamo otpor do kraja a doktori su bili jako naivni, to su bili ljudi koji... kao što je on naivan... sad... ne želim da spominjem... Govoreći, "U slučaju povećanja... Srbija će nas možda priznati." To su Albanci radili, to smo mi radili tokom tih godina kada su počeli protesti protiv nasilja, protiv nasilja i Srbije, tako da ako izađem napolje, vratiću se na posao za dva meseca.

Upoznao sam doktore koji su kukali, "*Kuku*,⁹ zašto sam izlazio." Iz iskustva, pretpostavljao sam. I da vam iskreno kažem, čak sam i pitao ljude, neću reći koga sam pitao, pitao sam i rekli su mi... I ja sam tako mislio, okupili smo se, "Bolje je da ostanemo ovde zato što tako samo hranimo i brinemo o našoj zemlji." I verujem da je '90-ih, rekao sam sebi, iako sam postigao... Moja rođena deca su me

---

⁹ Kolokvijalno, izražava nevericu, uznemirenost, ili čuđenje, u zavisnosti od konteksta.

pljuvala. Leon me je pljunuo i rekao mi, “Ti si zao, ti si ovo, ti se družiš sa Srbima, ti radiš ovo.” Rekao sam mu, “Ne, ti se bavi svojim poslom.” I kada smo izašli na *korzo*, oni su rekli, “Vidi, izdajica, vidi Srbina.” I tako dalje.

Nadam se da ovo neće biti zapisano, ali takođe... ali, mi smo zaglavljani. Najhumaniji posao je raditi časno. I moj najčasniji posao je bio u to vreme, tokom ‘90-ih, od ‘89 do ‘90-ih. Radili smo dan-noć, sve sam probao... I bilo je tako puno solidarnosti, nemate predstavu. Zapravo, nasilni direktor bi govorio, “Neko vam govori šta da radite,” rekao sam, “Ne. Mi nismo problematični, mi želimo da radimo svoj posao, to je to.”

Ali, bilo je ljudi koji, “Ne, ti si ovakav, ti si ovakav...” morate da izdržite, isto tako, drugi lekari su radili u privatnim klinikama, privatno su zarađivali, oni su bili gori od Srba. Moje srpske kolege su govorile, “Vidi, tvoje kolege više uzimaju *prepodne* nego mi. Mi dajemo šta oni nude.” Trudio sam se da se prema njima ponašam kao što se oni ponašaju prema Albancima u Beogradu. Tako da... i ispalo je dobro, uradili smo ljudski posao, bolji od onih koji su napustili, moj kolega je otišao i otvorio svoju privatnu kliniku i procvetao.

Čak su i Srbi to znali. Radili su sa Srbima, puno su radili sa Srbima. Mi smo tako bili tamo. Tako da, priznajem, do ovog dana, bolje je što smo ostali. Takođe, bio je jedan kolega, okupljali smo se u mojoj sobi i on je rekao, “Oni napuštaju i hajde da zovemo medije,” rekao sam, “Vidi, ti možeš da odeš, ali šta će raditi ostali zaposleni, šta će da radi sestra koja ne može da naše drugi posao. Oni imaju danas.” Ali, on je, on je otišao. Drugi je otišao, koji je tako pitao, i oni su otišli.

Kaltrina Krasnići: Da li ste bili tamo do 1999?

Skender Bošnjaku: Da, do 1999. 21. juna 2000. sam se vratio.

Kaltrina Krasnići: Gde ste bili?

Skender Bošnjaku: U Prištini, tokom ta tri meseca sam bio u Prištini, izolovan sa ženom i njenom sestrom. Dvadesetog... To je bio prvi dan Bajrama... Mislim da je bio 26. marta, 24. marta... bila je sreda kada je počelo bombardovanje, dakle četvrtak, 25, petak, 28... 28. mart sa maskama... ja sam bio... Moja žena je govorila, “Čoveče, vidi šta se dešava.” Izašao sam, počela je pucnjava, vratio sam se. Izašli smo u našim pidžamama bez smera, išli smo ka semaforima, gde je ta italijanska pumpa, tada se zvala Jugo Benzina, ispred nje, i zaustavili smo se kod stana ispred nje.

Pokucali smo na vrata, “Da li nas primete?” Ja sam bio u pidžamama, i moja žena i njena sestra isto, ona je bila bolesna, nije imala gde da ode. Ostali smo tamo, pustili su nas, onda nakon dva dana, bilo je okruženo vojnim snagama, nismo mogli da izađemo. Ja sam bio u krizi, moja žena je bila jako... moja žena je bila veoma jaka, skoro jedan mesec nas je snabdevala svime, išla je i kupovala hleb i dolazila kući potpuno sama i ta kuća... Duh, samo su paravojne jedinice bile na ulazu, i to one iz *Jedinstvos*¹⁰. Bilo je takođe...

Kaltrina Krasnići: Koja tačno zgrada?

¹⁰ Kosovske novine na srpskom jeziku čija je redakcija bila u palati medija Rilindja.

Skender Bošnjaku: Koja zgrada... dakle, kada idete... Gde se otvorio [Restoran] Gresa, Gresa, kada idete prema... kada idete sa leve strane od pumpe, ka kafićima...

Kaltrina Krasnići: Mali kafići.

Skender Bošnjaku: Mali kafići, znači ispred Hrvatske ambasade, sa druge strane. Znači ili krenete od Ambasade ili od pumpi, prva zgrada, prođete... ima jedna prodavnica, prodavnica pumpa, prva zgrada, prvi sprat, tamo sam živeo tri meseca. Samo ja znam kroz šta sam prošao i to je nešto... ali, uvek pomislim na činjenicu da ljudima bilo mnogo gore, i kažem sebi, "Ljudi su prolazili kroz gore stvari, ne treba da se žališ."

Takođe, dnevnik onoga što se dogodilo u sobi ispred, komšije... ušli su u... bio je... iz OEBS-a... on je živeo tamo i oni su razvalili vrata i uselili se tamo. Možda su uzimali neka dokumenta jer je stranac živeo tamo. Paravojne jedinice su ostale tamo, ili policija, kako da znam, i čuo sam ih kako kažu, "Odsekli smo nos ovom čoveku, mi smo mu to uradili..." Cele noći. Tako da, bilo je užasno i...

Kaltrina Krasnići: Gde su bila vaša deca?

Skender Bošnjaku: Jedan od njih je bio u Londonu, drugi je bio zarobljen sa ženom na Sunčanom brdu.

Aurela Kadriu: Kada ste napustili kuću Te Miqtë?

Skender Bošnjaku: Ah, Te Miqtë...

Aurela Kadriu: Kada ste se preselili?

Skender Bošnjaku: Dakle, živeo sam u Te Miqtë do 1997, ali moja svekrva je nastavila da živi tamo, još uvek može da se živi tamo. I kuća u kojoj sam sada, u Dragodanu, u Dragodanu, preselio sam se 1997...

Kaltrina Krasnići: Zato ste završili ovde na pumpi.

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Kaltrina Krasnići: Zato ste završili ovde na pumpi.

Skender Bošnjaku: Da, na pumpi. Od kuće u Dragodanu, završio sam na pumpi. I to je bila užasna situacija, tišina, situacija u kojoj čujete samo cvrkut ptica, ili vrana, ili nešto poput mački, ili lavež. Bilo je užasno! Tako da, doživeo sam kad su ruske jedinice ušle na aerodrom 11. maja, kako se zvao aerodrom...

Kaltrina Krasnići: Adem Jašari?

Skender Bošnjaku: Adem Jašari, da, ali isto onaj gde je bila vojska, stanica...

Kaltrina Krasnići: Goleši?

Skender Bošnjaku: Goleši, da. Bilo je užasno te noć, pucjava, puške... sa prozora tamo. To je bilo 11. maja, zato što moramo da znamo da je 10. maja, izvinite, 11. juna, ne maja, 11. juna, zato što je 10. juna bio Kumanova sa... počinje sastanak, završava se 11. ja mislim, snage ulaze, onda NATO 12. juna.

Kaltrina Krasnići: Kakav je bio taj trenutak za vas?

Skender Bošnjaku: Oh, to je bio sjajan trenutak, čak i od, od... bila je subota kad je NATO došao, dakle bio je 12. jun, subota... 11. jun je bio petak, ne... Da, tačno 11. juna, petak, 11. jun, subota. Obično nisam spavao, ali sa prozora gde sam živeo, mogli ste jasno da vidite kuću i kada sam video tenk, bilo je rano. Oh, do ovog dana... sada u ovom trenutku imam... osetio sam veliku sreću, rekao sam, "Oh, ženo, NATO je došao. Hajde da ih pozdravimo!" I pokušao sam da trčim dok sam video tenk, ali onda se tenk okrenuo, video sam tenk i podigao ruke uvis i bilo je čudesno. Nešto neverovatno.

Da, čak i za mene, bilo je neverovatno što se stvorila tako luda atmosfera da su ljudi zaboravili. Za mene je to bilo nešto neverovatno i... nešto što nisam očekivao. Nisam očekivao da će ljudi ovako zaboraviti solidarnost, da se okrenu jedni protiv drugih, ne znam.

Kaltrina Krasnići: Onda ste počeli...

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Kaltrina Krasnići: Onda ste se 1999. vratili da radite u bolnici, tako?

Skender Bošnjaku: Da, jesam. Dakle, rat je trajao, znači, sećam se, '99 do 24. januara, februar, mart, 24. mart. Znači, bombardovanje i rat i sve, trajalo je 78 nedelja [dana]. Mart, april... 21. juna... zato što je svaki grad imao datum kada su vojne jedinice morale da ga napuste i do tada nisu dozvoljavali... Čak ni tada se nisam vratio svojoj kući, nisam. I dok se nisam vratio... zato što su ljudi počeli da ulaze u kuće i nisam se usudio da napustim stan zato što su počeli da ulaze... Da budem precizan bilo je... otišli su u Tursku i bilo je nemoguće napustiti stan, i oni bi ušli i došli u drugi stan. Ali stvar je u tome što je tamo moja kuća, ušli su, i ja sam se vratio 21. juna. Pre toga, mislim da sam se vratio u kuću 19. juna, i vratio sam se na posao 21. juna 2000. Da, 2000...

Kaltrina Krasnići: Koje godine...

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Kaltrina Krasnići: Niste se vratili na posao 1999, već 2000?

Skender Bošnjaku: Da, 2000. Zato što smo 1999. napustili kliniku tako da... uglavnom početkom marta, pre bombardovanja, vratili smo se svako svojim putem. Ljudi koji su mogli da odu, pobjegli

su, ali ja nisam mogao jer je sestra moje žene bila jako bolesna, paralizovana, tako da nismo mogli da odemo. Zapravo, ne znam kako sam mogao da je nosim na leđima od kuće do semafora.

Kaltrina Krasnići: I onda, sledeće godine, 2000. godine ste se vratili na posao.

Skender Bošnjaku: Da, 2000. sam se vratio na posao.

Kaltrina Krasnići: Kako je bilo vratiti se na posao?

Skender Bošnjaku: Pa, 2000. je bilo, preko telefona smo se dogovorili da se nađemo u 8:00 ujutru, stanemo u red i uđemo zajedno na kliniku... sada nije bitno ko je ušao, šta je ko radio, ne znam, nije bitno. Ali, 21. juna, mislim da je bio ponedeljak, ponedeljak, ušli smo i nastavili da radimo. Tamo smo sreli nasilnog direktora, sestra... Lila, i nikog drugog, nikog drugog. Ostali... neke sestre, ali nije bilo drugih lekara. Onda su nakon nekog vremena i oni otišli. Zapravo, oni su otišli... pročitali su da će biti otpušteni, tako da su otišli.

Kaltrina Krasnići: Onda kada su se Albanci vratili, najverovatnije su radili i sa...

Skender Bošnjaku: Da, svi su se vratili nazad na posao, svi su se vratili nazad na posao i počinje svakodnevni život, počelo je nešto što se nastavilo do današnjeg dana. I ne mogu da kažem i druge stvari jer nije bilo dobro.

Kaltrina Krasnići: Da li je bilo osuda...

Skender Bošnjaku: Da, da, mene je potkupljena osoba osudila kao zlu osobu, kao sve živo. Da vam iskreno kažem, to je sramotno, hteli su da me likvidiraju i zadrže me silom, možda se to ne uklapa, znate, to nije važno, ali samo vam kažem.

Kaltrina Krasnići: Onda...

Skender Bošnjaku: I to mi je dalo snage da se trudim do kraja svog života, da me ostave sa 39 godina i šet meseci. Mislim da niko to neće postići. To me je nateralo da budem jako posvećen poslu i ništa više. I to sam postigao.

Kaltrina Krasnići: Onda 2007...

Skender Bošnjaku: Onda sam se penzionisao, penzionisao. Nisam otvorio privatnu kliniku, do današnjeg dana ja nemam privatnu kliniku. Izabrao sam nešto za šta sam rado radio, pretvorio sam se u malog Skendera koji nastavlja snove koje sam imao kao dete, koji nastavlja da istražuje, da bude radoznao, da ispunjava te želje koje je propustio. Puno stvari koje danas doživljavam su blagoslovi, ostvarenje želja koje sam imao kao dete.

Tako da je to najveće zadovoljstvo, to me drži do danas. Uvek se krećem, šetam, zato što život znači kretanje, smisao života je kretanje, čak i kada spavate, vi se krećete, svaki atom se kreće, ljudi se kreću. Ja kažem sebi, ja se rodim svakog dana i umrem svake noći. Ne znam koji će dan biti, ali ja čekam smrt, kadgod došla, dobrodošla je i ja sam ovde. Ne plašim se ničega.

Kaltrina Krasnići: Hvala vam puno, g. Bošnjaku.

Skender Bošnjaku: Molim...

Aurela Kadriu: Izvinte, ja imam samo još jedno pitanje pre nego što završimo. Spomenuli ste da ste bili na svečanom postavljanju Spomenka Bratstva i jedinstva...

Skender Bošnjaku: Da.

Aurela Kadriu: Onda ste došli iz Peći...

Skender Bošnjaku: Da, da.

Aurela Kadriu: Možete li mi reći malo više? Šta su vam rekli kada su vas doveli kao studente iz Peći?

Skender Bošnjaku: Pa, doveli su nas ovde kao životinje. Stavili su nas... u to vreme su bili vagoni za prevoz životinja, sve su nas stavili unutra na železničkoj stanici u Peći, onda smo sišli, ne u Kosovu Polju, ne na prištinskoj železničkoj stanici, već ovde, gde ja mala zgrada, bilo je... I tamo smo sišli, sećam se blata kao da je bilo danas, kada prođete, blato je do kolena, onda smo otišli do spomenika, mi smo bili najdalje, samo su nas okupili da čujemo...

Aurela Kadriu: Šta su vam rekli?

Skender Bošnjaku: Izvinite?

Aurela Kadriu: Šta su vam rekli? Gde idemo?

Skender Bošnjaku: Mi idemo ka pobedi socijalizma, pobedi komunizma, pobedi Bratstva i jedinstva, Tita, idealizma... mleka i meda, šta znam, način na koji svaka ideologija hvali sebe.

Aurela Kadriu: Kakvo je bilo okupljanje?

Skender Bošnjaku: Izvinite? Bilo je puno ljudi tamo. Samo su nas ostavili na nekom mestu i čekali smo. Slogani, "Živeo Tito", živeo ovaj, živeo onaj, živeo Komunistički savez, živelo Bratstvo i jedinstvo. Vratili su nas na isti način na koji su nas i doveli ovde. Kao što sam rekao, sećam se te male železničke stanice kao da je danas, i svaki put kad prolazim tim putem, što je svakog dana, setim se tih dana. Svetozar Vukmanović - Tempo je govorio tamo, zakleti anti-albanski nacionalista.

On je takođe jedan od osnivača, pored Dušana Mugoše, osnivača albanske Komunističke partije, Dušan Mugoša, Miladin Popović i Svetozar Vukmanović - Tempo. Ta trojica su oni koji su osnovali albansku Komunističku partiju i prevarili su... Kada je počela Bujanska konferencija, u Bujanu, januara '42, kada su obećali Albancima, prevarili su ih, da su oni imali... prevarili su ih da pobeđe u Narodnooslobodilačkom ratu, da okupe Albance... Ali to nije bila greška Fadilja Hodže, da kaže,

“Vidite kakvi su Srbi, dobro je da sam ja spašen.” Već je bilo obećano da kad se završi rat, Kosovo će pripasti Albaniji. Ali onda su se stvari desile onako kako su se desile.¹¹

Kaltrina Krasnići: Hvala vam puno.

Skender Bošnjaku: Ne znam da li sam bio jasan.

Kaltrina Krasnići: Da, jeste. Hvala vam puno.

Skender Bošnjaku: Hvala i vama. Ne znam da li sam vam ponudio potpuno poverenje, ali mislim da sam to shvatio kao krajnju obavezu, ne znam, osetio sam se jako odgovorno. Kao što sam i uvek bio u životu, odmah sam prihvatio i osetio sam, “Ne laži. Daješ lekciju mladim generacijama. Ako čuju nešto sutradan, mogu da kažu, ‘Starac nas je slagao...’” Nisam ništa slagao.

Kaltrina Krasnići: Hvala vam puno!

Skender Bošnjaku: I potrudio sam se... I većina njih me ne spominje, većina ljudi koju sam ja spomenuo. Nisam vernik, ali često čitam Kuran, mislim, pošto ne praktikujem verske običaje, trebalo bi barem da pročitam Kuran. I volim onaj deo u Kuranu gde se spominje nezahvalnost, to nije deo moje ličnosti, tako da sam zahvalan što ste me pozvale, i mislim da nisam pobegao od te zahvalnosti i pozdravljam vas.

Kaltrina Krasnići: Hvala vam puno!

---

¹¹ Pakt nije bio ispoštovan. Nakon Drugog svetskog rata, Kosovo nije bilo deo Albanije, već deo Jugoslavije.